

DR. MARÓTI ANDOR

a kultúratudomány és a felnőttképzés professzora

(Születésnap beszégetés)

– Tanárként, kutatóként, különféle konferenciák előadójaként közismert ember. Ezzel szemben keveset tudunk életútjáról. Kérem mondjon néhány dolgot indíttatásairól!

– Apai nagyapám szíjgyártó segéd volt, egy kisiparosnál. Hat fia volt, a Külső-Ferencvárosban laktak, a Gyáli út végén, ahol a proli házak voltak. Ma is megvannak ezek a komfort nélküli lakások. Apám 1900-ban született. A háború végén sorozták, de egyrészt gyenge testalkatúnak találták, másrészt az apja és két bátyja már a fronton volt, ezért őt, mint családfenntartót felmentették. Első munkahelye a csepeli Weiss Manfréd gyár volt, ott tanulta ki az esztergályos szakmát. Később a Vágóhídon lett altiszt. Munka mellett magántanulóként kereskedelmi érettségit tett, s a vásárpénztárnál banktisztviselő lehetett. Sokat sportolt, jól futballozott, olyannyira, hogy a bankliga válogatottjával 1930-ban Olaszországba is eljutott, sőt le is győzték a vendéglátókat. Amikor a gazdasági világválság miatt a banktól sokakat elbocsátottak, ő – talán a futballnak köszönhetően – állásában maradhatott. Az ötvenes években mérlegképes könyvelői tanfolyamot végzett, és 1960-ban az Állatforgalmi Vállalattól főkönyvelő-helyettesként ment nyugdíjba.

Anyai ágon nemesi származásúak vagyunk, anyai nagyapám Soóvári Nagy János, a Postatakarék cégvezetője volt. Anyám háztartásbeli. Négyen vagyunk testvérek. Én voltam a legidősebb. Idősebb testvéreim nyugdíjasok, előtte tanárok voltak. Legfiatalabb testvérem jelenleg a Petőfi Irodalmi Múzeum hangtárának vezetője.

Középiskolába a Szent Imre Gimnáziumba jártam, a ciszterci rend iskolájába. Énektanárom és kórusvezetőm Rajeczky Benjámint volt. Neki köszönhetem, hogy pesti létemre sok régi magyar népdalt ismerek. Tagja voltam az iskola cserkészcsapatának, ahol többek között azon versengtünk, hogy ki tud több és szebb népdalt énekelni. A humán tárgyakban és matematikában értem el jó eredményeket.

– Az érettségi megszerzése – köszönhetően a háborúnak – rendhagyó módon sikerült, mert közbeszólt a Grúziában elöltött hadifogság. Hogyan került ebbe a sokak életét megkecsesítő szituációba?

– 1944 őszén, amikor 17 éves voltam, elkezdődött ugyan a tanítás, de Budapest egyre inkább ostromgyűrűbe került. A helyzet súlyosbodásával megjelentek a plakátok, miszerint minden 16 éven felüli leventének be kell vonulni munkaszolgálatra. Anyám könyörgött, hogy ne menjek, majd elbújtat – mondta. De a hirdetőményben az állt, hogy aki nem tesz eleget a felszólításnak, azt agyonlövik. Ettől tartva jelentkeztem a Budaörsi-úti Petőfi laktanyában, ahonnan az első nap után elengedtek, de én

a szabályoknak megfelelően másnap és harmadnap is visszamentem. Végül elindítottak bennünket, munkaszolgálatosként lövészárkokat ástunk, majd csoportunk több tagja egy elit alakulathoz a Szent László Hadosztályhoz csatlakozott, náluk kaptunk újonc kiképzést. Március 20-a körül Balatonfűzfőnél bevetettek bennünket, s nem sokkal ezután, Nagypénteken Kehida-Kustány határában orosz fogságába estem.

A székesfehérvári gyűjtőtáborba kerültem, ahol két-három hétig várakoztunk. A táborban elterjedt a hír, hogy Debrecenben lesz az igazoltatás, és hazaengednek mindenkit. Egyszer csak elkezdődött a bevagonírozás. Egy orosz tiszt a kapunál kiszóltott és vissza akart küldeni a többiekhez táborba. Én viszont rosszat sejtve újra beálltam egy masírozó csapatba... Utólag kiderült, hogy a fiatalabbakat és az idősebbeket irányították vissza és ők egy hónap múlva tényleg szabadok lettek. Megúszhattam volna....

– Hogyan teltek a fogság évei? Milyen viszonyok között éltek, milyenek voltak az örök, a hadifoglyok és a polgári lakosság egymás közötti kapcsolata?

– Előbb még felidézek egy tragikomikus élményt elindulásunkról. A romániai Rimnicu Sarat táborában sorakozattak fel bennünket és a tábor kapujánál ülő szovjet tisztek előtt díszlépésben kellett elvonulnunk, a közlünk kiválasztott cigányok zenekara indulót játszott nekünk. A repertoárukból alighanem hiányzott a katonazene, ezért azt játszották: *Sej, haj Rozi, vasárnap kirándulunk...*

Több napig tartó utazás után, június 4-én, a Trianoni szerződés napján érkeztünk meg a grúziai Rusztaviba, amelynek környékén több tízezernyi fogoly tartózkodott. Az egyik táborban csak szovjet elitéltek voltak, a másik kettőben németek, románok, magyarok, de más nemzetiiségűek, mint pl. franciák, olaszok, jugoszlávok, hollandok is akadtak. Az utóbbiak többségét 45-ben hazaengedték, az előbbieket viszont maradtak. Különös, hogy sok zsidó munkaszolgálatos is hasonló sorsra jutott, akikkel ugyanúgy végigcsináltatták a hadifogságot, mint velünk. Az oroszoknak egyszerűen munkaerő kellett, akiket dolgoztathattak.

A táborban barakkokban laktunk, naponta háromszor kaptunk enni, ami azért elég sovány volt: korpaleves, délből két deci köleskása, hús nem volt. Egyedül a 60-70 dekányi kenyérnek volt tápértéke. Én a kezdetekben tűzoltószolgálatot láttam el a lágérben. Később, mikor valamelyest feljavultam, akkor nehéz fizikai munkára vezényeltek, majd egy kolhozba vittek bennünket. Ott az orosz őrmester eladta az ellátmányunkat, minek következtében nagyon lesoványodtunk, bélhurutot kaptam.

Szerencsémre jött az ellenőrző bizottság, átlátták helyzetünket az őrmestert lecsukatták, bennünket pedig visszavitték a lágerbe. Legyengülve a kórházba kerültem, majd néhány hét múlva felgyógyultam és egy ideig az ott dolgozó magyar orvosok csicskása lettem. Idővel annyira feljavultam, hogy a vasgyárba vezényeltek munkára.

A tábor a Kura folyó mentén feküdt. A folyó bokros partjai között rengeteg teknősbéka volt. Összefogdostuk őket és vittük be, hogy majd micsoda levest főzünk belőle. Ezzel kivívtuk a helybeliek megvetését, akik köpködtek és leszóltak bennünket „kulturálatlanságunkért”. Máskor üzleteltünk velük. A tábor asztalosai által készített székeket és asztalokat lopdostuk ki darabonként és eladtuk a helybelieknek.

A lágerben rendszeresen folyt a káderezés. Minden évben kitöltettek velünk egy kérdőívet, így próbálták meg kiszűrni a háborús bűnösöket. Az első kikérdezések egyikén többek között azt is elmondtam, hogy a Szent László Hadosztályban részesültem kiképzésben. A Kárpátaljáról származó tolmács figyelmeztetett; ha haza akarok kerülni, akkor többet ilyet ne mondjak.

1947-48-ra, akik bizonyos normát teljesítettek, azok fizetést is kaptak, amiből a lágerben megnyílt büfében lekvárt, sajtot, kenyeret, cukrot, dohányt vehettünk. Tábori színház is alakult, ahol saját szerzőink darbjait játszhattuk, egyiket-másikat zenekísérettel. A lágerszínház vezetője Bodor Tibor volt, aki később a Madách színház tagja lett. Alakult a táborban néhány futbalcsapat is, emlékezetes összecsapás volt a magyar-német mérkőzés, melynek hőse az egykori válogatott Avar Ricsi volt.

Állandóan kínozta bennünket a honvágy. A szovjet tiszték hangoztatták, szkoro damoj, nemsokára mentek haza. De ez sohasem vált valósággá. 1948. március 15-én megtartottuk a magyar ünnepséget, amelyen a lágerparancsnok kijelentette: Köpjük szembe, ha őszre nem mehetünk haza! – állította. Úgy látszik tényleg jól értesült volt, mert 1948 novemberében véget ért a fogságunk.

– *Milyen módon sikerült visszailleszkednie? Hogyan folytatta megszakított tanulmányait?*

– Akadt ami könnyebben ment, volt ami nehezebben. A papokhoz jártam, de az egyházi gimnáziumokat időközben államosították. Mivel akkoriban a Mester utcában laktunk, így a közeli Fáy András Gimnáziumban érettségiztem magántanulóként. Utána közgazdaságra, orvosira, bölcsészkarra is jelentkeztem. A közgazdaságra be se hívtak, az orvosira csak írásbelire, szóbelire már nem. A bölcsészkaron diákok felvételiztettek és ilyen kérdéseket tettek fel: Miért jelentkeztem önként harcolni a szovjetek ellen? – Szabadkoztam, hogy jelentkezésem nem volt igazán önkéntes. Kik azok a nyilasok? – faggattak tovább. Munkások, házmesterek, fűszeresek – válaszoltam. Nem igaz! Azok polgárok voltak! – igazítottak helyre. A vége az lett, hogy mindenféle szakmai mérlegelés nélkül elutasítottak.

Meglehetősen furcsán éreztem magam, de hallottam az Ipari Minisztérium munkaközvetítő irodájáról, ahol

munkával kombinált tanulási lehetőséget ajánlottak. A munkatársak elmondták, hogy nagy szükségük van érettségizettekre, akikből szakmunkásokat képeznek. A Lám-pagyár Soroksári úti gyárában – ami egyébként nevével ellentétben fegyvergyár volt – jelentkeztem, hét hónap múltán lakatos segéd lettem. Mégis újra jelentkeztem egyetemre, de most már esti tagozatra. Behívtak, akkor viszont már tanárok felvételiztettek, köztük Klaniczay Tibor a régi magyar irodalom oktatója. Nagyon barátságosak voltak, és elmondták, hogy nekik ilyen derék munkásfiatalokra van szükségük. Felajánlották, hogy menjek nappali tagozatra, ráadásul havi 200 forint ösztöndíjat is ajánlottak! Ezt elfogadtam, eleinte magyar-történelem szakra jártam, később magyarra szakosodtam. A kezdetben az irodalom érdekelt jobban, de később sokkal jobban megkedveltem a nyelvészetet, ahol kedves öreg profok, Zsiray Miklós és Paizs Dezső tanítottak.

Az ifjúsági szervezet kultúrfelelőseként rendszeresen szerveztem kulturális programokat; szatirikus esteket táncmulatsággal és hasonlókat. A tanulmányi osztály vezetője – annak ellenére, hogy nem voltam párttag – felajánlotta az újságíró szakot, amit elfogadtam. Az államvizsga után – akkor még elhelyezték a végzetetteket – engem, mint párttonkívvitit a Magyar Nemzethez küldtek. Az ajánlat kecségető volt, hiszen akkor jó híre volt a lapnak, értelmiségi közönséggel rendelkezett és ráadásul a kulturális rovathoz kerültem.

– *Mi jellemezte az akkori Magyar Nemzetet, ki volt a lap főszerkesztője, kivel dolgozott a kulturális rovatnál?*

– Boldizsár Iván volt a főszerkesztő, mellette olyan újságírók dolgoztak, mint Pethő Tibor, a lap 1942-es alapítójának fia. Boldizsár megkérdezte, mivel akarok foglalkozni? – Én naívnul azt mondtam, hogy stilsztikával, mert a szakdolgozatomat ebből írtam. Jó, jó – mondta, de mit akar írni? Elmondtam, mi érdekel és a kulturális rovathoz irányított. Elég jó társaság volt a rovatnál, Asztalos Sándor zenekritikussal, költővel rovatvezetőként. Helyettese Sebestyén György néprajz-magyar szakos évfolyamtársam volt. A költő Dutka Ákos lánya Dutka Mária a képzőművészet kritikusa volt. Mátrai Betegh Béla a színházi világ kritikusaként ténykedett. Oktatási kérdésekkel Gábor István, zenekritikával Csobádi Péter foglalkozott. A legszínesebb egyéniség Újváry Imre filmkritikus volt. Nem a cikkei, hanem színporkázóan szellemes történetei miatt, amelyekkel órákon át szórakoztatott bennünket.

Én egy gazdátlan területet kaptam, a népművelést. A szerkesztőségben sokan úgy gondolták, itt a kultúrházakról, falusi műkedvelő csoportokról kell írni. Fokozatosan rájöttem többről van szó: a társadalom egészének iskolán kívüli művelődéséről.

Bár a lap a Hazafias Népfronthoz tartozott, s ezért kevésbé terhelte a korszak hivatalos politikája, amikor kormányváltás történt, Nagy Imre helyett ismét Rákosi Mátyás került hatalomra, a szerkesztőség több tagját is elküldték. Boldizsárt leváltották, s mennie kellett Asztalos Sán-

dornak is. A kulturális rovat vezetője Sebestyén György lett. 1956-ban új emberek kerültek hozzánk: Fazekas György, Gimes Miklós és Losonczi Géza.

– Őket rendre a Szabad Nép munkatársaiként szokás emlegetni. Ezek szerint a Magyar Nemzetnél is dolgoztak?

– Korábban igen, de 1956-ban hozzánk kerültek. Akkor már erősen hatott a reformszellem az újságban. Cikkek jelentek meg a Petőfi Kör üléseiről, s nem egy tabuként kezelt témáról kritikusan lehetett szólni. Hosszabb cikket írtam a népművelésről és gyakorlatának torzulásairól. A bíráló kemény volt, de a politikai hatalmat nem támadta. Ezért ért meglepetésként, amikor egy sajtótájékoztatón a Művelődési Minisztérium osztályvezetője így reflektált rája. Géppuskával kellene válaszolni az ilyen cikkekre!

– Hogyan élte meg a forradalmat? Mennyiben változtatta meg életét?

– Októberben szabadságot vettem ki, mert akkor nőültem. Éppen 23-án tértem volna vissza, de akkor már fegyveres akciók voltak, a lap nem jelent meg. Mi kint laktunk Albertfalván, nem tudtunk bejönni, így ez az idő gyakorlatilag munkahelyen kívül ért engem. A forradalmi események lezárulta után – mivel a lap nem jelenhetett meg – a munkatársakat csupán az év végéig még fizették, de sokakkal együtt – munkanélküli lettem.

– Meddig tartott ez az állapot?

– Albertfalván Faragó Vilmos volt a szomszédunk. Ő akkor a Művelődési Minisztérium Népművelési Osztályán dolgozott. Összejártunk, s egyszer előállt azzal, hogy van az osztályon egy üres hely. A népművelés érdekelt, a minisztérium már kevésbé, de valamiből meg kellett élni. A főosztályvezető feltétele az volt, hogy négy évig nem megyek vissza újsághoz.

– Mi volt a feladatköre a minisztériumban? Hogyan szerverték akkoriban a népművelés hivatali adminisztrációját?

– A főosztály három részre tagolódott, volt egy népművelési, egy könyvtári és egy gazdasági osztálya. Nekem a népművelési osztály munkatársaként sokat kellett járnom vidékre, a megyém Nógrád volt. A kiszállásokon sok tapasztalatot szereztem a gyakorlat alakulásáról, problémáiról. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat megbízásából különféle budapesti munkahelyeken sok előadást tartottam. Minisztériumi munkakörömhöz tartoztak a szaklapok. A Népművelés című lapba rendszeresen írtam. A körlevelek fogalmazását nem szerettem. Nehezen tudtam elviselni a hivatali nyelv szokványos frázisait. És a többszöri újra újrafogalmazás kényszerét. Arra azonban bőven nyílt alkalmam, hogy a téma szakirodalmával ismerkedhessek.

Az ötvenes évek végétől sokat foglalkoztunk azzal, hogy meg kellene kezdeni a népművelés felsőfokú oktatását. A Debreceni Egyetem és a tanítóképzők kezdeményezéseit megismertetve sikerült elfogadtatni, hogy az ELTE-n is legyen népművelés szak. Sokan ellene voltak, az egyetemi oktatók szerint ez nem tudomány. Benke Valé-

ria az akkori miniszter kimondta. akár tudomány, akár nem, a népművelőket egyetemen kell képezni.

Az egyetem vezetői beleegyeztek a döntésbe, amelyet Tálasi István a bölcsészkar dékánja, valamint Kovács Máté, a könyvtártudományi tanszék vezetője is támogattott. Ő abba is beleegyezett, hogy alakuló tanszékcsoportunk a tanszéke része legyen. A minisztérium azonban meglehetősen rosszul taktikázott, mert két olyan embert ajánlott, akiknek nem volt egyetemi végzettségük, egyiküknek pártiskolája, a másikuknak tanítóképzője volt. Az egyetem vezetői kérték, legalább az egyiknek legyen diplomája, és a minisztérium végül engem javasolt.

Bencze Lászlóval, az eredetileg kiszemeltek egyikével láttunk munkához. Februárban neveztek ki bennünket azzal a feltétellel, hogy ősszel el kell kezdeni a nappali, az esti és a levelező tagozaton a képzést!

Bencze a TIT-től került az egyetemre, így jól ismerte a természettudományos ismeretterjesztés terén tevékenkedő tudósokat. Felkérésére többek között Marx György, Erdey Grúz Tibor, Kontra György és mások tanítottak nálunk. Nagyon sok általános műveltségi tárgyat tanítottunk, tárgyi néprajzot, szellemi néprajzot, szociográfiát, szociológiát, művészettörténetet, színházkultúrát, filmkultúrát, zenetörténetet. Neves előadóink voltak: Dömötör Tekla, Nemeskürty István, Bíró Yvett, Fasang Árpád, Hont Ferenc, Hoffmann Tamás és Hegedűs András.

– Voltak-e tankönyvek, jegyzetek és egyéb oktatási segédletek?

– Nekiláttam és megírtam az első jegyzetet, ami Bevezetés a népművelési ismeretekbe címmel jelent meg 1962-ben. Készítéséhez felhasználtam a minisztériumban töltött a négy év tapasztalatait, ismeretterjesztő előadásaim tanulságait, a szakirodalmat, és ezeket próbáltam rendszerezni, értékelni, elemezni.

– Hogyan fogadta a szakot az egyetem, a bölcsészkar?

– Időről-időre támadták a polihisztorkodást. Kritizálták, hogy ipari és mezőgazdasági ismereteket is tanítottunk. Még az sem volt melegség, hogy az utóbbi tárgyat a Gödöllői Egyetem egyik neves professzora oktatta. Hiányolták a képzés tudományos alapjait, túlzottan gyakorlatiasnak tartottak bennünket. Állandósultak a szakmai viták. 1964-ben a Népművelés c. lapban cikksorozatba kezdtem a gyakorlat elavultságáról. Hangoztattam, hogy ezen mielőbb változtatni kell, hiszen nem lehet mindenkinek ugyanazt a kultúrát adni, differenciálni kell helyi szükségletek, képzettség, érdeklődés szerint. Volt minisztériumi kollegáimnak ez nem tetszett, írtak egy ellen cikket a lap egyik szerkesztőjével, aki azzal vádolt, hogy nem ismerem a gyakorlatot, amit én állítok az nem más, mint fróasztal melletti elméletieskedés. A vége az lett, hogy leállították a cikksorozatomat. Megdöbbenésemre azt is bejelentették: az ELTE Bölcsészettudományi Karán megszüntetik a népművelők képzését.

– Tehát alig indult el a képzés, máris megkongatták felette a vészharangot. Meddig tartott ez az épületesnek egyáltalán nem minősíthető állapot.

– Valóban, hiszen ősszel már nem vehettünk fel új hallgatókat, mindössze levelező tagozat maradt. A hetvenes évek elején változott a helyzet, a minisztérium egyetemi osztályán Girus Károly személyében olyan pártfogónk akadt, aki mindenben támogatott bennünket. Kidolgoztunk egy új tantervet. Művelődésfilozófia, művelődésszociológia, művelődéspolitikai, kommunikációelmélet, andragógia lettek a program hangsúlyosabb részei.

A hetvenes években javult a szak presztízse, akkora a politikai vezetés is kezdte komolyabban venni a közművelődés ügyét. Megszületett a párthatározat, a közművelődési törvény, így egyre-másra kaptuk a státuszokat, a hetvenes évek második felében nyolc főállású kollegánk dolgozott a tanszéken. Akkor tudtam behozni Heleszta Sándort, Király Jenőt, később Bujdosó Dezsőt, Gelencsér Katalint, Talyigás Katalint, Vankó Ildikót. Többségük korábbi tanítványunk volt. Rajtuk kívül félállásban nálunk tanított Ágh Attila és Szekfű András. Külső előadóink voltak: Andorka Rudolf, Gecse Gusztáv, Lukács József, Németh Lajos, Poszler György és Vekerdy László.

– *Időközben nemcsak a politikai megítélés, hanem maga a szakma is változott.*

– A hatvanas évek közepétől már egyre több nyugati folyóirathoz és könyvhöz jutottunk hozzá. Azzal is szembesültünk, hogy a csehek, a lengyelek és jugoszlávok is egyre inkább elábró az irányba haladtak. Nem véletlen, hogy az első szöveggyűjteményemben főleg lengyel, cseh és horvát szerzők tanulmányai szerepeltek.

Gondoltam, hogy jobban utána kellene jánom, hogy mit is írnak, tanítanak másutt a kultúráról. Elkezdtém jáni a nagy könyvtárakba és igyekeztem előbányászni azt, hogy mit írnak, tartanak a kultúráról. Fölfedeztem régebbi magyar nyelvű kiadványokat, német és angol nyelvű cikkeket, könyveket igyekeztem megismerni, majd az arra érdemeseket kiadtam fordításra. Így lassanként 1975-re összeállt egy szöveggyűjtemény *Forrásmunkák a kultúra elméletéből*, amiben főleg a német kultúrfilozófia és az amerikai kulturális antropológia néhány jellegzetes képviselője szerepelt. Ezen kutakodáson alapult későbbi disszertációm, amiben a kultúrafogalom fejlődéstörténetéről értekeztem. A munka döntő része a felvilágosodástól a napjainkig megjelent polgári irányzatokat mutatta be, a záró részében viszont a marxista kultúrafelfogást változásait elemezte. 1977 februárjában védtem az Akadémián és a filozófiai tudomány kandidátusa lettem. Mivel a kultúrológiának nem volt és máig sincs az Akadémián szakterülete, így autodidakta filozófus kapott tudományos címet.

– *A tudományos fokozat elnyerésének tényét már az egyetem sem vitathatta. A követelmény teljesítése mennyiben járult hozzá a közművelődési szakcsoport elismertetéséhez?*

– A helyzet valóban biztatóan alakult, hiszen 1976-ban docensi kinevezést kaptam. Kiss István – a Könyvtár Tanszék akkori vezetője – előállt azzal a javaslattal, hogy ideje lenne önálló tanszékké válnunk. Nem sokkal ezután meg is tette előterjesztését, amit a Kari Tanács ellensza-

vazat nélkül támogatott. Az Egyetemi Tanács is hasonlóképpen vélekedett és Ádám György rektor az önálló Művelődéstudományi Tanszék létesítésére vonatkozó javaslatot tett a minisztériumnak. Ott viszont mindezek ellenére elfektették az ügyet, és nem foglaltak állást. Hosszabb idő elteltével hidegzuhanyként ért bennünket a hír, hogy nem mi kapunk tanszéket, hanem Művelődéstörténeti Tanszéket alapítanak Németh G. Béla irodalomtörténész vezetésével és szakcsoportunk hozzá fog tartozni. Ő kifejtette: ez a szak nem való az egyetemre, azt meg kell szüntetni. Volt egy viharos tanszéki értekezletünk, amelyen két egyébként igen békés természetű kollegám Heleszta Sándor és Török Iván kiabálva próbálták meg védeni az igazunkat, de hiába. Ettől kezdve esett a tanszék ázsiója. Németh G. Béla utódja Kósa László azt mondta, csináljunk amit akarunk, ő nem akar beleszólni a közművelődésbe. Végülis leváltunk a Művelődéstörténeti Tanszékről, önállóak lettünk, de tanszéki rang nélkül.

– *Amit elmond, arra is utal, hogy kevés ellenállást tanústottak. Nem próbált meg elmenni valamelyik illetékeshez, vagy éppen a miniszterhez?*

– Nem. Nem szokásom vezető emberektől kedvező döntést kérni. Csak egyszer kérdeztem meg a felsőoktatási főosztály vezetőjét, akit egyetemi oktató korából személyesen ismertem, miért nem hagyják jóvá az ELTE Egyetemi Tanácsának állásfoglalását. A válasz ennyi volt. Csak

– *Ezt követően lassú sorvadás következett. Az ígéretesen alakuló folyamat visszajára fordult, sőt a népművelők-művelődésszervezők képzése – több vidéki egyetemmel szemben – kiszorult a bölcsészkarról.*

– Nincs mit szépíteni ez történt. Előbb a felveendőök számát korlátozták, különösen érzékenyen érintett bennünket a levelező képzés leépítése. 1983-ban lemondtam a csoport vezetéséről. A rendszerváltás körüli időszakban anarchikussá vált a helyzet. A hallgatók javasolták, hogy hívjunk meg minden héten egy politikust. Ezzel nem értettem egyet, mert végképp parttalaná vált volna a képzés. Belső vitáink is sűrűsödtek. Miközben mi vitakoztunk, addig négy-öt új szak nőtt ki a korábbi képzésünkből.

– *A felsoroltak és különösen a röviden összefoglalt végki-fejlet azért is furcsa, mert a rendszerváltást követő években mindinkább hangsúlyosabbá és elfogadottabbá vált a felnőttképzés. Európa valamennyi jelentősebb egyetemén van tanszéke vagy valamilyen szervezete, nálunk is egyre több egyetem fogadta be a felnőttképzést, a távoktatást és a továbbképzés ügyét.*

– A munkaerőpiaci képzéseken, a szaktanfolyamokon alapvető feltétel, hogy a mérnök, a közgazdász értsen ahhoz, amit tanít, de hogy ennek van pszichológiája, didaktikája, módszertana az már nem igazán érdekli őket. Többnyire úgy gondolják, ha valaki meggyőzően, vonzóan és érthetően elmondja az anyagot, akkor már teljesítette feladatát. E tábor vélekedése szerint tehát a közvetítő ismeret a lényeges és a befogadás folyamata nem fontos.

– Néhány évtizede még inkább a permanens nevelésről beszéltek a szakemberek, ami inkább elméleti, mintsem gyakorlati problémaként merült fel. Rendre idézték „A jó pap holtig tanul”-t, s ezzel együtt úgy gondolták, hogy ez néhány különleges helyzetű emberre – köztük a papokra – igaz, de másokra már kevésbé vonatkozik. Manapság viszont tömeges jelenséggé válik a továbbképzés igénye, amelyben a munkavállalók legalább annyira érdekeltek, mint a munkaadók, hiszen enélkül nem lehet karriert építeni, munkahelyet megőrizni és képzett munkaerőt biztosítani.

– Az élethosszig tartó tanulás programja a különböző életkorok egymásra utaltságában gondolkozik, nemcsak iskolában, hanem a nem-formális oktatásban, az önművelésben, az élettapasztalatok hasznosításában is. A nyitottságra épít. Hiába hangoztatjuk, hogy az egész életen át tartó tanulás egy szükséglet, ha sokan nem élhetnek vele. Mi lesz például a funkcionális analfabéták tömegé-

vel? – Az Európai Unió csatlakozás a felnőttképzést is érinti. Külföldön „Kopernikuszi fordulatról” beszélnek. Az önirányító tanulás gondolata egyre jobban terjed. Nálunk még mindig az előadások határozzák meg a gyakorlatot, amelyben a tanuló-művelődő ember csak passzív befogadói szerepet kap. A művelődést sokan a kulturális eseményeken való részvétellel azonosítják, pedig a jelenlét korántsem azonos a kultúra feldolgozásával. Talán ezért nem tekintik szükségesnek a művelődés-közvetítést, mint szakértelmet, még a kultúrával foglalkozók sem.

– Most mivel tölti idejét?

– Az ELTE Tanárképző Főiskoláján három tárgy előadója vagyok a nappali és levelező tagozaton. Olykor több a munkám, mint amikor főállásban dolgoztam. Szerencsére még bírom energiával.

– Köszönöm az interjút. Olvasóink nevében is további egészséget és alkotókedvet kívánok!

Pethő László

KÖZMŰVELŐDÉS ÉS FELNŐTTKÉPZÉS

(Írások Maróti Andor 75. születésnapjára)

Az elmúlt hosszú évtizedben bár gyérülő intenzitással folytak-folynak közművelődési kutatások Magyarországon, összegző kötettel többnyire „nagy öregjeink” kerek évfordulóján jelentkezik a szakma. Így történt ez Vitányi Iván hetvenedik, és most Maróti Andor hetvenötödik születésnapján.

A tudományos tudathasadást jelzi mindenképp, hogy a bemutatandó kötet kiadója nem oktatási vagy tudományos intézet, intézmény, hanem az Élethosszig Tartó Művelődésért Alapítvány. Az andragógiai-közművelődési kutatások helyzetét illusztrálja, hogy a kötet napvilágra kerüléséhez nyolc különféle szervezetnek kellett anyagilag hozzájárulnia. A megjelenést támogatták: Budapest Főváros Önkormányzatának Kulturális Bizottsága, az Élethosszig Tartó Művelődésért Alapítvány, az ELTE Tanárképző Főiskolai Kar, az ELTE Tanárképző Kar Művelődés-szervezési Tanszék, az IIZ/DVV Budapesti Projektiroda, a Nemzeti Kulturális Alapprogram, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok. Köszönet nekik érte, bár halkán megjegyezhető, hogy talán egy-kettő „áldozatkészsége” is biztosíthatta volna az anyagi alapokat. Érdekes, hogy az Oktatási-, valamint a Munkaügyi Minisztériumok kimaradtak a finanszírozásból, ami a felnőttképzés helyét, illetve „helytelenségét” jelzi a struktúrában.

A kötet tematikáját, szerkezetét, az írások színvonalát elemezve, érzésem szerint, jellemzőbb lett volna a *Felnőttképzés és közművelődés* címet választani. Annak ellenére mondható ez, hogy a szerkesztők, talán akaratlanul, egyensúlyt teremtettek. Egyaránt 190-190 oldalt biztosítottak mindkét területnek. A felnőttképzés fejezetben huszonkét, a közművelődés részben huszonöt írás szerepel. Talán az azonos oldalszámon helyet foglaló több, de rövidebb

írás miatt, valamint azért, mert ezt a fejezetet több részre osztották, kevésbé egységes. A közművelődés igen széles értelmezéséről tesz tanúbizonyságot, inkább gyakorlati, mint elméleti megközelítésekben.

A *Felnőttoktatás és neveléstudomány* fejezet erőssége a széles nemzetközi kitekintés. A kilenc írás öt országból származik. Három német, három szlovén(!), valamint 1-1 osztrák, cseh és holland szerző és/vagy kollektíva tiszteleg a 75 éves professzor előtt. Zömük, úgy tűnik magas színvonalú, tudományos írás. Ezt a közölt hosszú felhasznált irodalmat bemutató jegyzetapparátus is valószínűsíti. Sajnos csak egyetlen írás olvasható magyar fordításban, három angolul, a többi a recenzens számára sajnálatosan nem kellő szinten ismert németül. Valószínűleg a szélesebb szakmában sem lehet a nyelvismeret másként, így igen sajnálatos, hogy az idegen nyelvű cikkek után csak nyúl farknyi magyar tartalmi ismertető található. A bevezető jelzi, hogy a születésnapot köszöntő kötet szerkesztői megkeresték „a felnőttképzés jeles szakértőit”. Míg a fentebb említett írások Maróti Andor nemzetközi rangját mutatják, addig a rangos magyar szerzői kör az ünnepelt hazai elismertségét jelzi. A később bemutatásra kerülő adattári rész elbírt volna egy, a szerzőkről készült ismertető összegzést, ez azonban hiányzik, így a recenzens csak saját emlékezetére hagyatkozhat. A felnőttképzés-andragógia szinte valamennyi „nagy öregje” rangos írással jelentkezett. Dürkő Mátyás, Csoma Gyula, Koltai Dénes, Kozma Tamás, Rubovszky Kálmán, Sz. Molnár Anna, Zrinszky László köszöntik a kötetbe adott munkáikkal az oktató-kutató kollégát.

A szerkesztők írást kérve megkeresték mindazokat, akik az ELTE népművelés/művelődésszervező szakjain diplomát szereztek. Zömmel a tanítványok munkáit tar-